

Eski Yunan Tarihine Giriş: 24. Dersin Metni

6 Aralık 2007

1. Bölüm: Makedonialı Philippos'un Yükselişi

Profesör Donald Kagan: Bugünkü konuşma için bir başlık buldum: "Philippos, Demosthenes ve Polis'in Düşüşü." Bunu size okuyorum çünkü bu olaylara dönüp baktığımızda, sonuçlarını bildiğimizde ve onlara özel bir önem yükleyebildiğimizde bağımsız bir *polis*in neredeyse sonuna geldiklerini bilmediklerini hiçbir zaman unutmamalıyım. Aslında, 362 yılında savaştan sonrasına bakarsanız, belirli bir dereceye kadar bir şekilde yerli yerinde olan, belki 8. yüzyıla dayanan, tüm temel dünya düzeninin karakterini bu kadar kesin bir şekilde değiştireceği düşünemezsiniz. *Poleis*, Makedonia'nın fethinden sonra bile aynı eski haliyle devam etmekteymiş gibi görünebilir; ama hiç biri hem kendi anayasaları, hem de, – daha da önemlisi, ya da en azından daha da tehlikelisi –, kendi dış politikalarını oluşturmakta, özgür olmaları için uluslararası ilişkilerde serbest olma yetkileri açısından kendi kaderlerini kendileri belirlemek konusunda bir daha asla otonom olmadıkları gerçeği aklınıza hiç gelmezdi.

Bu nedenle, dediğim gibi, çok büyük bir değişiklik olacaktı ve bu izlemekte olduklarını bilmedikleri bir şeydi. 359 yılında, Philippos adında biri Makedonia Kralı oldu. Makedonialıların temelde Yunan olduklarını biliyoruz. Yani, Yunanca konuşurlar ve etnik olarak, eğer Yunanlı diye bir şey varsa, Yunanlı idiler. Ancak, bu dönemde incelemekte olduğumuz Yunan *poleis*lerinin temel gelişiminden oldukça uzak oldukları için pek çok Yunanlı, hatta büyük çoğunluk onları Yunanlı olarak değerlendirmiyordu. Yunanlılar bir Yunanlı olmanın ne olduğunu düşündüklerinde, Yunan dilini konuşmaktan çok, temelde, – eğer Aristoteles'e bakarsanız, bunun ne kadar doğru olduğunu görürsünüz –, bunun kültürle ve yaşama şekliyle ilgili olduğunu görürsünüz. Bu yaşam şeklinin temeli de bağımsız *polis*e dayanmakta idi.

Makedonia'nın böyle bir yapısı yoktu. Yunanlılar Makedonialılara bir nevi küçük grup anlamına gelen *ethnos* adını veriyorlardı. *Ethnosu* tercüme etmek için 'halk' kelimesini kullanıyoruz ve anlamını tam karşılıyor. Hatırlarsanız halk kelimesi kendi başına Latince 'doğmak' anlamındaki kelimeden geliyor, aynı soydan doğan insanlar. Ancak Yunanlar için farklı bir anlamı vardı; kültüre katılmış, Hellen olarak belirlenmiş insanlar demektir ve Makedonialıların bunun dışında kaldıklarını düşünüyorlardı. Makedonia krallığında hiç *poleis* yoktu. Bu bizim feodal diyebileceğimiz bir yapıydı. Yani, evet bir kral vardı ama neredeyse bağımsız ve krala sınırlı bir bağlılığı olan ve Philippos ortaya çıkmadan önce tarihi boyunca devlette egemen figürler olmuş olan güçlü soylular vardı.

Diğer taraftan, kral önemli ve güçlü bir kişi idi, – gelişimleri sırasında bazı dönemlerde Avrupa feodal devletleri için de bu geçerliydi. Diğer taraftan, temel toplum büyük lordlara, büyük soylulara, baronlara dayanıyordu, ancak bir kral vardı ve önemsiz değildi. Makedonia'da hakim olan durum böyle idi. Bir anlamda, bir Yunanlı Philippos'tan önce Makedonia toplumuna baksaydı, olasılıkla Homerik olarak tanımlardı ve bunun ne demek olduğunu biliyorsunuz. Hiç şüphesiz ki *basileus* denilen adamlar vardı ve aslında tam olarak baronların

yöneticileri değillerdi, krallıklarının soylu kişileri idiler. Teknik anlamda medeniyetsiz oldukları düşünülürdü.

Eğer bir *poliste*, bir şehirde yaşamıyorsanız, onların fikrine göre, medenileşmiş değilsiniz; *ethnosun* bir parçasısınız, ve bu etraflarındaki bütün küçük toplumlar için kullandıkları bir terimdi; İlyrialılar, İskitler, hepsi *ethnostu*. Öte yandan Makedonialılar gururla, güçlü bir şekilde ve ısrarla Yunan olduklarını, Helen olduklarını iddia ediyorlardı ve muhtemelen kökenlerine ilişkin bir efsane uydurmuşlardı. Aslında, sadece Yunanlardan değil, aynı zamanda, şair Homeros zamanında insanları yöneten Argoslulardan geldiklerini ve atalarının doğrudan Agamemnon ve diğer Argos kralları olduğunu iddia ediyorlardı. Philippos'tan önce, Pers Savaşı zamanlarında çeşitli önemli Makedon krallarından haberimiz var; Yunanlar ve Persler arasında ilginç ve karanlık ilk rolü III. Aleksandros, yani İskender oynamıştı. Peloponessos Savaşı sırasındaki Spartalılar ve Atinalılar arasında gidip gelen bir rol oynayan Kral Perdikkas'ı da duyduk.

Taraflar arasındaki bu yer değiştirme durumu güvenilmez olduklarından dolayı ileri gelmiyordu. Her zaman savunmasızdılar ve kendilerini savunacak yeterli güce sahip değildiler. Bu da onları o dönemde kim güçlüyse onun yanında yer almak zorunda bırakıyordu. Başka bir Makedonia kralı, hakkında bilgi sahibi olduğumuz bir isim bize ulaşmıştır: Arkhelaos. Arkhelaos, Perdikkas'tan sonra tahta geçti ve onun ilgili bildiğimiz şeylerden biri de başkentinde bir çeşit kültürel bir kral maiyeti olduğu idi. Örneğin, bilmediğimiz nedenlerden dolayı Euripides Peloponessos Savaşı'nda Atina'dan bir noktada ayrılmış ve Makedonia'da Arkhelaos'un krallığında bir araya getirdiği bilim adamlarına, sanatçılara ve buna benzer kişilere katılmıştı.

Philippos 359'da tahta geçer, ve Makedonia kralları daha önce de anlattığımız gibi Homeros dönemi krallarına çok benziyordu. Yani, evet bir hanedanlık iddianızın olması gerekiyordu, kral olmak için kraliyet ailesinden gelmeniz şarttı ancak bu da yeterli değildi. Aynı zamanda, – hatırlarsanız, Homeros dönemi kralları hakkında daha önce söylediğim gibi, *iphi*, zor ve güç kullanarak yönetmesi gerekiyordu. Gerçekten kumanda etme yeteneğine sahip olmak zorundaydınız ve bazen de, olası varislerle kazananın kral olarak belirlendiği savaşlar yaparak göstermeniz gerekiyordu. Philippos da buna benzer bir şey yapmıştı. Bir önceki kralın doğrudan akrabası değildi. Henüz yaşı küçük birisine, aslında Philippos'un vesayeti altındaki yeğeni için bir nevi naip olarak atanmıştı. Philippos ona birden fazla anlamda göz kulak olmuş, sonunda onu öldürerek yerine tahta geçmişti.

Bu Makedonia tarihinde yaşanmış tek olay değildi. Böylece, Philippos doğallıkla tartışmalı bir veraset yolu ile artık tahttaydı, tartışmalı bir tahta geçme hakkı ile. Tahtı devraldığında güvenli bir konumda olmadığını kestirebilirsiniz ve sanıyorum, özellikle ilk başlarda ve belki de tüm tahtta olduğu süre boyunca, yaptıkları, içerideki direnişe son vermek için, kendi büyüklüğünü ve krallık yeteneğini sergilemek içindi. Bu nedenle, sınırlarını genişletip gücünü artırarak Makedonia'yı daha önce hiç olmadığı kadar daha iyi bir duruma getirmekten daha iyi ne olabilirdi? İşte bu üstlendiği göreviydi. Makedonia'yı yönetmek ve bunu sağlamak için ne kadar sert olursa olsun gerekeni yapmak niyetinde olduğuna dair elimizde kanıtlar bulunduğunu düşünüyorum. Ama kafasında Yunanistan'ı fethetmek ve kendisini Yunanistan'ın efendisi yapmak fikrinin olduğu da kesindir. Hedeflerinden biri kesinlikle bu idi.

Aslına bakarsanız, genç bir adam olarak yaşam öyküsünün ilginç bir yönü de, — olasılıkla ergenlik döneminde Thebai ve Makedonia arasındaki bir savaş sonucunda, rehine olarak Thebai'ye gönderildiğini de belirtmeliyim. Orada kendisine kraliyet ailesi üyesi olarak çok saygılı davranıldı ve bu süre içerisinde Epaminondas'ın evinde kaldı. Askeri hırsları olan genç bir kralın yetiştirilmesi için Yunanistan'da o dönemin, ya da büyük olasılıkla tüm zamanların en önde gelen generali olan bir adamın evinden daha iyi bir yer hayal edebiliyor musunuz? Sanırım, orada askeri işlerle ilgili çok şey öğrenmiş olduğunu düşünmeliyiz.

Philippos'un, 'Pers İmparatorluğu'nu fethetme planını zaten yapmış mıydı?' sorusu kalıyor. Aslında bu fetih oğlu tarafından tamamlanacaktır, çünkü Philippos kafasında her ne düşünce var ise onları gerçekleştirilmeden öldü. Bu konudan emin olabileceğimizi sanmıyorum, ama çok fazla hayal kurmasına da gerek olmadığı da bir düşünce. Daha önce Yunanistan'ın en ünlü hatibi olan Isokrates'in kaç Yunanistan devletini Pers İmparatorluğu'nu fethetmeye ve Yunanistan'ın problemlerini çözmeye davet ettiğinden size söz etmişim. Philippos, Yunan dünyasının en güçlü kişisi haline geldiğinde kendisine böyle bir mektup da yazmıştı. Bu nedenle, bunu planlayıp planlamadığını bilmiyoruz ama kesinlikle böyle bir fikri olabilirdi, — yani vardı.

2. Bölüm: Askeri Dahi Philippos

Makedonia'nın ve kendisinin bu kadar güçlü olmasını sağlayan şey yarattığı orduydü. Yani, Yunanistan'ı fethetmesini sağlayacak silahı yaratan devrimci, askeri dahi kendisiydi ve bu askeri kuvvete parlak askeri yetenekler kazandıran Büyük İskender'e de olanak tanıyan şey aynı askeri kuvvetti. Büyük İskender bu orduya parlak askeri yeteneklerini eklemişti ama elinde kendisi için oluşturulmuş, uzak yakın tüm Yunan dünyasının kesinlikle en iyi ordusu vardı. Bu ordu Yunan dünyasının, belki de Antik Dünya'da var olmuş en iyi ordusuydu.

Bu, Philippos'un büyük başarısı idi, ya da en azından başarının temelini oluşturuyordu. Yalnızca eski tarzda bir *hoplit* savaş kumandanı değildi. Philippos hakkında önemli olan şeylerden biri de yaradılışı, zekâsı ve savaşa olan yaklaşımıydı. Kesinlikle yenilgi düşüncesini kabul etmiyordu. Gerekli gördüğü zaman, kendi koşulları içinde yapılacak bir anlaşmadan başkasını yapma düşüncesini kabul etmiyordu. Rakiplerinden birinin karşısında geçici olarak işlerin ters gittiğinde söyledikleri ünlüdür: "Kaçmadım, bir daha ki sefere daha güçlü bir saldırı yapmak için aslanlar gibi geri çekildim," demişti. Gerçekten de bu yaşam ilkesi idi. Kimse onu kalıcı olarak yenemedi. Geçici bir yenilgiyi kabul etmek durumunda kalması halinde, hemen çeşitli yollarla, askeri, diplomatik ve buna benzer şekilde bulabildiği yollarla, onu düzeltmek için çalışmalara başlardı.

Ancak şu anda söylediğim şey, esasen *hoplit phalanksı* olan bu kocaman büyük yeni orduyu standart Yunan geleneklerinden çok değişik şekilde meydana getirdi olduğudur; gereksinimlerini karşıladı, yönetti ve örgütledi. Bildiğiniz gibi Peloponessos Savaşı boyunca orduda yenilikler yapılmış ve değişik donanımlar kullanılmaya başlanmıştı. Philippos kendinden önce yapılanların hepsini kullandı, ama acımasız profesyonel askerlerden oluşan diyeceğim *phalanksı*nın çalışma yöntemlerinde temel değişiklikler de yaptı, — bence başlı başına çok önemli bir şeydi bu. Yunan dünyasında yeni bir şey var, ulusal yeni bir ordu. Yani, bir Makedonia kralına bağlı olarak Makedonia'ya hizmet eden Makedonialı askerlerden

oluşmuş bir ordu. Ancak bu askerler incelediğimiz *polis* ve onun *phalanksının* vatandaş askerleri değildi. Onlar *phalankstaki hoplitler*di.

Profesyonel askerdiler, yani bütün işleri orduda olmalı; zamanlarını çiftliklerinde geçirmiyorlardı. Bu da Philippos'un onlara işlerini yapmaları için para ödemesi demekti. Aynı zamanda, geleneksel anlamda paralı askerlerden oluşan bir ordu da değildi. Kendilerini parayla tutan insanlar için herhangi bir yerde toplanıp savaşan bir grup da değillerdi. Onlar tamamen Makedoniyalı askerlerdi. Bugün Amerika Birleşik Devletleri'ndeki duruma benziyor: Yalnızca birkaç on yıl önce başlayan Amerikan tarihinde ilginç bir şeydir. "Böyle bir ordumuz var. Ulusal profesyonel bir ordumuz var." Ve sanıyorum dünyadaki en iyi ordu haline geldiğini söylemek nesnel bir ifade olur. Bunun bir sürü sebebi var ancak bunlardan bir tanesi, böyle bir orduyu olası hale getirecek sosyolojik geçmişe sahipseniz, gerçekten iyi bir durumdasınız demektir. Philippos bunu yapabildi.

Profesyonel bir asker olmak için, ancak bir vatandaşın ya da kral tebaasının sahip olabileceği sadakat, bağlılık ve birlik, beceri, uygulama ve koşullanmayla birleşmeli idi. Böylece, sözünü ettiğim bu profesyonellerden oluşan bu *phalanks* var, ancak bu gruba Yunancası *pezetairoi* olan Makedoniyalıların en güçlülerinden ve en irilerinden oluşan bir çeşit piyade sınıfını da eklemiştir. Aynı zamanda kralın arkadaşları olan *hetairoi*, süvariler de eklenmişti. Doğal olarak bunlar soyluydular ve Philippos'a kişisel özel bağlılıkları vardı. Philippos'un sahip olduğu en etkili ve en güvenilir kuvvet idiler; elit özü meydana getiriyorlardı. Burada değişik bir şey daha var.

Süvariler, geçmişte yapılan Yunan savaşlarındakinden çok daha önemli bir rol oynayacaktı. Philippos'un büyük dehalarından biri de, daha karmaşık plan uygulamak için içinde süvariler, piyadeler ve size birazdan anlatacağım diğer bazı alt kuvvetler karışımından birleşik bir kuvvet yaratması olmuştur. Bu kuvvetler doğallıkla aristokratik atlılarımız, at üzerindeki ağır zırhlı *hetairoidi*. Bu da çok önemli çünkü Philippos'un birçok kez yaptığı gibi, eğer onları hücum birlikleri olarak kullanacaksanız, hepsinin yerlerinde olması gerekiyordu. Daha sonra muhtemelen *phalanksından* daha hafif zırhlı başka bir piyade grubu geliyordu ve bunlara aynı zamanda kalkan taşıyıcıları, *hypaspistler*, adı veriliyordu, ve *phalanksın* yanındaki Makedonia hattının merkezinde bulunuyorlardı.

Philippos'un savaşma şekline göre, yani düşman süvarilerine saldırmak şeklinde gerçekleşen savaşta, bu adamlar genellikle bir süvari taarruzunu takip eden ilk piyade kuvvetleriydi ve düşman fırsat verdikçe, bu kalkan taşıyıcıları, bu hafif silahlı piyadeler deliği genişletmenin bir yolunu bulacak ve *phalanksın* sıkıştırması için yapılacak temel hamle için yol açacaklardı. Şu anda yapılabilecek olan savaş türlerinden birini anlatıyorum size. Bu tarz çeşitli bir askeri kuvvete sahip olmanın mesele şu ki, farklı savaşlar için farklı taktikleriniz olabilirdi ve Philippos farklı durumlarda farklı şeyler uyguluyordu. Bu hafif silahlı piyade grubu, *hypaspistler*, ilk atlı saldırı ile sonra gelen *phalanksın* saldırısı arasındaki önemli bağlantıyı sağlıyordu.

Bütün bunlara ek olarak, profesyonel bir çekirdek grubunuz var ve hatırlarsanız tamamı Makedon ve hafif piyadelerden oluşmuş. Yani, eski Yunan ordusunda bulunan ama pek kullanılmayan geleneksel mancınık atıcılar, okçular ve cirit atıcılar var. Bu farklı kuvvetlerden oluşan karma orduyu tamamlıyordu ve bu kurşun adamlar, sanırım onlara bu ismi verebiliriz, düşman *phalanksına* durmadan saldırarak onları yoran şeylerle birlikte hem ilk

bombardımanı yapıyorlar, hem de bir çeşit hayati önem taşıyan kaynak desteği sağlıyorlardı. Eğer bazı kuvvetlerinizi aniden önemli bir savaşa sokmak durumunda kalırsanız, bu adamlar kolaylıkla bir yerden başka bir yere gidebiliyordu, ve savaşın geçtiği yerde destek sağlamak için onları görevlendirebilirdiniz. Bunun daha önce bahsettiğimiz savaş türlerinden çok daha karmaşık olduğunu görebilirsiniz.

Şimdi size anlattığım bu Makedonialı birlikler zannedilebileceği gibi kuvvetlerin parçalanmasını değil, daha çok orduların çeşitliliğini ve karmaşıklığını temsil ediyordu. Bir tarihinin dediği gibi, profesyonel olarak silahlandırılmış askerlerden oluşan bir senfoniydi bu, bir kakofoni değil. Bu nedenle Philippos'un batı savaş tarihine yaptığı katkı, taktiksel olmaktan çok örgütsel idi. Çok çeşitli taktiksel kullanımı olabilen bu karmaşık örgütü yaratmıştı. Başlangıçta, bu Makedonialı *phalanks*ın ekipmanı ve taktikleri Yunan geleneksel *hoplit* kuvvetlerinden çok da farklı değildi, ancak Philippos sonradan çok önemli bir değişiklik yaptı.

Mızrağı, eski *phalanks*ın temel silahı olan kargıyı kullanmaya devam etti. Ancak yaklaşık 2,5 metrelik bir uzunluktan 4 metreye uzatıldı. Artık tek elinizle 4 metrelik bir kargıyı taşıyamazsınız. Bu iki elle taşınması gereken bir silah haline geldi; eğer bu silahı kontrol etmek ve etkili bir şekilde kullanmak istiyorsanız, iki elle taşınması gerekiyor. Eğer iki elinizi birden bu silahı tutmak için kullanırsanız, eski *hoplit phalanks*ın özelliği olan *hoplit* kalkanını tutamazsınız. Bu nedenle, kalkan küçültüldü ve önemsiz hale geldi. Bunu *hoplit phalanks*ınıza uyguladığınızda, yalnızca saldırgan bir kuvvet olarak başarılı olabilir; demek istediğimi anlıyor musunuz? Sadece saldırılara karşı kendinizi savunamazsınız; hep saldırmak zorundasınız.

Tekmelikler ve zırhlar, ağır başlıklar, daha hafif olan deri ya da çeşitli karma malzemelerle değiştirildi ya da tamamen terk edildi. Bu *hoplit*lerin bizim alışkın olduğumuz *hoplit*lere hiç benzemediğini görebilirsiniz. Ancak, kütle halindeki piyadeyle savaşmak konusundaki temel fikir değişmedi. Aslında, böyle çeşitli kuvvetlerle birleştirilmiş olan ve bu kuvvetler tarafından korunan ve düşmanın yalnızca ilk üç sırasına saldırmaya değil, bunun yerine ilk beş sırasına saldırmaya olanak sağlayan Philippos'un gerçek mızrakçılarından oluşan *phalanks*ın kargıları geleneksel *hoplit* birliklerinden çok daha ölümcül ve çok daha yönlü idi. M.Ö. 2. yüzyılda yazan ve olasılıkla o tarihte de temel olarak Philippos'un oluşturduğu şekilde savaşan Makedonialı askerlerin çağdaşı olan tarihçi Polybius ne söylediğini biliyordu.

Kendisi, örneğin, Romalılar ve Makedonyalılar arasında 3. yüzyılın sonları ve 2. yüzyılın başlarında yapılan büyük savaşları anlatmıştır. Bu nedenle, Roma Birliği ile savaşan ve onu neredeyse durgunluğa sürükleyen yeni *phalanks*ı, yeni Makedonia *phalanks*ını ya görmüştü, ya da hakkında kesinlikle bir şeyler biliyordu. Polybius, kendi yazdığı gibi, böylesine bir mızrak fırtınasıyla karşılaşan bu piyadelerin her birinin üzerinde yoğunlaşmış demirden on tane sivri uç olabileceğini belirtti. Polybius hiçbir şeyin bu yeni *phalanks*ın karşısında duramayacağı sonucuna varmıştı. Romalı asker, kılıcıyla birlikte tek başına, hepsi bir anda üzerine yüklenen on mızrağı ne kesebildi ne de onları yarıp geçebildi. Roma Birliği'nin 3. yüzyılda bu *phalanks*lardan birini yendiği de gerçek, ama ayrıntılara bakarsanız bu yenilgiyle ilgili kaçınılmaz hiçbir şeyin olmadığını göreceksiniz.

Savaş şartları Romalıların kazanmasını sağladı, çünkü lejyonun *phalanks* karşısında büyük bir üstünlüğü vardı; yani, lejyon, savaş alanında, Makedon *phalanks* savaşçılarından çok daha

özgür hareket edebilen daha küçük birimlere bölünmüştü. Bu, o lejyonun sahip olduğu bir üstünlüktü ancak bir lejyon savaşında, iyi bir Makedon *phalanksı* ile yapılan savaşı kolayca kazanabilmek şöyle dursun, baskın çıkmak bile akla gelmezdi. Philippos'un karşılaştığı kuvvetlere karşı, bir Makedon zaferi ortaya çıkarma ihtimali daha yüksekti; çünkü karşılarındakiler Romalı lejyonlar değildi.

3. Bölüm: Diplomat Philippos

Ulusal bir paralı asker ordusuna, profesyonellerden oluşmuş bir orduya sahip olacaksınız eğer, eski *phalanks* sistemi için gerekenden çok daha fazla masraf yapacaksınız demektir. Bu nedenle, Philippos egemenliğinin ilk yıllarında para kaynaklarının kontrolünü ele geçirmek durumunda kalmış ve bunu da gerçekleştirmişti. Başlarda, kral olarak hemen Makedonia içerisindeki rakiplerini denetim altına almak zorunda kalmıştı ve Makedon krallarının tahta çıktıklarında her zaman yapmak zorunda oldukları şeyi yaptığını düşünüyorum. Çevreleri Yunanlıların barbarlar olarak adlandırdıkları halklarla çevriliydi ve bu barbarlar daima Makedonlularla savaş halindeydiler ve sınırlarını zorluyorlardı. Bu nedenle Philippos, bunlarla, Illyrialılarla ve çeşitli diğer halklarla mücadele etmeye başladı ve çok başarı kazanarak onları püskürttü ve istediği sınırları çizdi.

Bu süreçte, iki önemli şey ele geçirildi. Birincisi Philippos ülke içinde büyük bir general ve lider olarak kendini kanıtlarken, askeri olarak da bir anlamda askerlerinin güvenini kazandı. Bu aynı zamanda hem düşmanları, hem de dostları arasında ününün artması anlamına geliyordu. Son olarak da, bu çeşit mücadeleler daha sonra çok daha güçlü kuvvetlerle karşılaşmadan, ordusunu eğitmesine ve bu orduyu yaratmasına, çok iyi bir ordu haline getirmesine olanak sağladı. Böylece daha önce kimsenin asla başaramamış olduğu derecede soyluların bağlılığını kazanmış oldu. Artık çok bağımsız ve mutlulukla ve isteyerek hizmet eden, kendisine korku ve hayranlıkla karışık saygı duyan baronları vardı. Ordu genel anlamda, Makedonlularda daha önce eşi benzeri görülmemiş şekilde kendisine bağlıydı.

Artık büyük ölçüde kuvvetlendirilmiş silahlarla Yunan dünyasındaki ciddi yayılma hareketine başlayabilirdi. Hükümdarlığının başlarında attığı önemli bir adım Amphipolis'e saldırmaktı ve hatırlarsanız Amphipolis Atinalılar için çok önemli idi. Onu geri almak için ne gerekiyorsa yaptıkları, ancak son dönemlere kadar tamamen geri almayı başaramadıkları bir Atina kolonisiydi. Amphipolis'i aldı, – onun için her şeyden daha önemli olan Amphipolis'i alan, Amphipolis'in hemen yanında, yüzyıllardan beri gönenç kaynağı altın ve gümüş madenlerinin bulunduğu, Pangaion Dağını da elde etmesi idi. Bu zenginlik artık Philippos'un cebine girecek ve bu parayı en önemli olan şeye harcayacaktı, size bahsettiğim ordu için...

Bunun Philippos'un kullanımı için yılda 1,000 talent verdiği söyleniyor ve bu Atinalıların imparatorluklarından elde ettiği tutarla neredeyse aynı. Bu nedenle, çok büyük miktarlarda paradan söz ediyorsunuz ve bu Philippos'a sahip olduğu gibi bir orduyu kullanma şansını veren ekonomik yeterliliği açıklıyor. Fakat, diplomasi oyununda olağanüstü yetenekliydi. Oyun diyorum, çünkü bir oyunmuş gibi davranıyordu. Bence diplomasi onun için askeri kuvvetlerin barışçıl yollara uzantısı idi. Clausewitz'in savaş tanımını baş aşağı ediyordu. Kimdi o? Sir John Fortescue sanırım. Ülkesi için yalan söylemek amacıyla yurt dışına giden kişiyi 'diplomat' olarak tanımlamıştır. Bu kelime oyununun ardındaki düşüncenin Philippos

için kesinlikle doğru olduğunu düşünüyorum, çünkü onun için diplomasi her ne şekilde olursa olsun ülkesinin çıkarlarını korumak ve geliştirmektir ve bunda da oldukça iyiydi.

En büyük yeteneklerinden biri de inandırıcı bir şekilde yalan söylemekti, ve bu da doğal olarak, “yalancısın,” diyecek kadar nezaketsiz olursa da, uzak yakın en güçlü ordunun başındaysanız... Uzak yakın en güçlü ordunun başındaysanız insanları söylediğinize inandırmak o kadar da zor olmaz. Bunun ona yardım ettiğini düşünüyorum. Ancak demek istediğim şey Philippos’un bir polis veya bazı poleis ile herhangi bir bölge için çatışma yaşadığında ve Philippos’a, “Ne yapmaya çalışıyorsun, bizim topraklarımızı işgal etmeye mi geldin?” diye sorduklarında, Philippos da onlara, “Yok, hayır, sizin topraklarınızda kesinlikle gözüm yok, yapacak çok daha önemli şeylerim var. Arkamdaki Paonialıların benim ilgime gereksinimi var,” deyip herkes sakinleşince, söz konusu yeri sakince işgal edecekti.

Şimdi hatırladım, ve sanıyorum İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraydı, hatta önceydi, Hitler ile Philippos ve Demosthenes ile Churchill arasında benzerlik kuran bazı bilim adamları vardı, ve bu en kötüsü değildi. Oldukça hatalıydı ama yine de yapılan en kötü benzetme değildi. Anımsadığıma göre gücü büyük bir savaş başlatmaya yetecek düzeye ermeden önce, Hitler, “Bana bunu verirseniz, bu benim bütün ilgimi çeken şey ve kesinlikle Avrupa’daki en son bölgesel talebim,” deyip duruyordu. Birkaç ay içinde Avusturya’yı ele geçirdiğini ya da buna benzer bir şeyi hatırlıyorum. Bu nedenle, Philippos da zaman zaman benzer şeyler yaptığı için bana bunu anımsatıyor. Egemenliği ile ilgili çok ayrıntı var ama sadece bazı noktaların altını çiziyim ve nereye doğru gittiğini anlatayim size.

4. Bölüm: Philippos’un Yayılması

Amphipolis’i ve maden zenginliğini ele geçirdikten sonra yapmak zorunda olduğu ilk şey, kuzey Ege denizinin kıyılarını kontrol altına almaktı ve bu doğal olarak kendine ait bir Makedonia ve aynı zamanda da Trakya bölgesine doğru doğuya gittiği anlamına geliyordu. Buraların denetimini tamamen ele geçirmeye başladı. Amphipolis’i 357 yılında almıştı ve bu Atinalılarla savaşacağı anlamına geliyordu, çünkü, dediğim gibi, Atinalılar Amphipolis’in öneminden dolayı Amphipolis ile ilişkin iddialarından hiç vazgeçmediler ve her zaman onu geri almak için uğraştılar. Philippos ve Atinalılar arasında geçen ve Makedonia’nın kesin zaferine kadar aralıklarla yapılan bir savaş göreceğiz. Bu çok uzun bir süre devam etmiştir.

Diğer taraftan, Atina’yı fethetmeye çalışan Philippos’un yer aldığı topyekun bir savaş da değildi bu. Nasıl yapabiliirdi ki? Halen daha bölgesel bir bakış açısının dışındaydı, tüm Yunan dünyasının dışında... Ancak, kuzey Ege’de yaratmak istediği tüm kargaşayı da yaratmıştı ve Atinalılar bu durumdan mutsuz olacaklardı; Philippos’un yayılmasına karşı kuvvetlerini o bölgeye göndereceklerdi ve bu da savaşın devam ettiğinin bir işaretiydi. Ama Atinalılar onunla boy ölçüşmeye ve gerçekten de onu gittiği yolda durdurmaya çalışmaya hazır değildi. Onları kızdıran ya da endişelendiren bir şey yaptığında ona cevap vermektir. Bazen çıkıp onunla savaştılar, ama genellikle bunu tercih etmediler; ya da bazen ettiler, ve ama, iş isten geçtikten sonra yaptılar.

Philippos’un değişik yönlere doğru yayılmasıyla, fethettiği her yerde gelirlerini artırdı. Thesalia’ya gitti, burası Yunanlıların Yunanistan’a ait olduğunu düşündüğü ve Philippos’un da

kontrolü giderek daha da fazla ele geçirdiği bir yerdi. Gelirler arttı ve hatta bir donanma kurup Atinalılara ve başkalarına denizlerde meydan okumaya başladı. Atinalılarla dalaşırken Atina ticaretine saldırdı. Atina'nın genel durumu 357 ve 355 yılları arasında oldukça kötüydü. Bu döneme geleneksel tarihçiler, 'Sosyal Savaş' adını veriyorlar. Bu onların bir fincan ya da buna benzer bir şey için kavga ettikleri anlamına gelmiyor, buradaki 'sosyal' kelimesi Latince müttefik anlamına gelen *socii*den geliyor.

Atinalıları gerçekten korkutan Atina Konfederasyonunda bulunan Atina müttefiklerine karşı yapılan bir isyandı ve birkaç yıl boyunca onu bastırmaya çalıştılar. Bugün bilim adamları arasında Atina İmparatorluğu egemenliğinin baskıcı olup olmadığına ilişkin devam eden bir tartışma vardır. Günümüze daha yakın olan bilim adamları Atinalıların aslında baskıcı olmadığını söyler, ve bu durumda bana göre gerçekten rahatsız edici bir soru ortaya çıkar. Eğer bu doğruysa 357 ile 355 yılları arasında neden isyan çıktı? Bununla ilgili konuşmak için yeterli ayrıntıya sahip değiliz, ama Atinalıların güce sahip olma konumlarını ve imparatorluktaki liderliklerini kötüye kullandıklarını söylersek yanlış olmaz sanırım. Belki 5. yüzyılda büyük Atina İmparatorluğundaki kadar baskıcı değillerdi, ama neden? Büyük ölçüde güçleri yetmediği içindi. Önceki imparatorlukta olduğu gibi istediklerini zorla kabul ettirmek için gereken kuvvete ve mali güce asla ulaşamadılar. Ancak ellerinden geleni yaparak müttefiklerini böyle isyan edecek kadar kızdırmayı becerdiler.

Atinalılar kendine geldi ve kazandılar; müttefik isyanını bastırdılar, ancak bu süreçte de zayıfladılar. 356 yılında, onların 'Kutsal Savaş' dediği Yunanistan anakarasında bir savaş patlak verdi. Nedeni, Delphi Kehanet Merkezinin kimin denetimi altında olacağı ile ilgili eski anlaşmazlık idi. Komşuları olan Phokida ve Lokris, kehanet merkezinin denetimini ele geçirmek ve rahiplerin bölgedeki egemenliğine son vermek için sık sık fırsatlardan yararlanıyordu. Rahipler bunun üstüne geleneksel olarak Spartalılar tarafından yönetilen diğer Yunanlılardan yardım istiyorlardı, ancak bunu her zaman kehanetin kontrolünü ele geçirenlerle savaşmak, onları kovmak ve tekrar rahiplerin egemenliğini sağlamak için yapmıyorlardı. Bu olaylar dizisi ve kuram farklıydı. Thebai ve Phokida Delphi için savaşa başlamışlardı. Phokidalı general, Onomarkus, ki sadece bu öyküde boy gösterir, olağanüstü bir kumandandı. Thebailileri yenilgiye uğratıp Thesalia'ya geri püskürtmüştü. Burada da Philippos sahneye çıktı; çünkü Philippos kuzeyden güneye inerek Tesalya'ya doğru genişliyordu.

Bu nedenle, Philippos kuvvetlerini toplayarak Phokidalıları geri püskürttü, Onomarkos'u yenerek onları geldikleri yere geri gönderdi. Burada şu soru ortaya çıkıyor. Bu Yunanlar için iyi miydi, yoksa kötü müydü? Bir taraftan, iyi olduğu düşünülebilir, doğallıkla Delphi Kehaneti Merkezini kibirli bir şekilde zapt eden kişiyi yenmişti, ama şimdi orada kim vardı? Kim Thesalia'da oturuyordu? Şu yeni büyük ordu. Yunanlılara genel anlamda bir tehdit oluşturacak mıydı? Bunun nasıl bu hale geldiğini ve sonunda ne olduğunu biz biliyoruz. Ancak, o dönemde insanlar bölünmüştü; bazıları "Aman Tanrım, bu ordunun başındaki çok güçlü ve çok büyük hırsları olan adam ne kadar acımasız, ne yapacağız," diye düşünürken, onlara karşılık olarak, "Hayır, her şey yolunda, şimdi o iyi ve mutlu, bundan fazla bir şey yapmayı düşünmüyor," diye yanıt veriyorlardı.

5. Bölüm: Atina'nın Savaş Vergisi ve Demosthenes'in Philippos'a Muhalefeti

Philippos'a karşı konumunda olan lider figür Atina'ya bir göz atalım. Thebai, en son baktığımızda, belki de Atinalılardan daha fazla olan bir güce ulaşmıştı, ancak anımsarsanız, Pelopidas ve Epaminondas'ın ölümü Thebai'nin daha önce elde ettiği canlılığı ve gücü sürdürmesine izin vermedi. Halen daha çok güçlü bir devlettir. *Hoplite phalanx* hala daha çok güçlüydü; hala daha büyük hırsları vardı; ancak, böyle bir işte lider olma becerilerinin olmadığı ortaya çıktı. Atinalılarda bu beceri vardı ve olup bitenler konusunda çok da endişeliydiler. Ancak Atina 5. yüzyılda gördüğümüz gücünün doruğundaki Atina değildi. Göreceli olarak, gerçekten çok fakir bir yer haline gelmişti. Ancak hala daha Yunan dünyasında bir numaralı deniz gücü idi ve bu nedenle de çok önemliydiler.

Biraz da Atina'nın iç yaşantılarına bakıp, Atinalıların aldıkları kararlarla meydana gelecek bazı önemli değişikliklere dikkat çekelim. Yeni olan bir şey vardı, — ne zaman olduğunu bilmiyoruz —, Peloponessos Savaşı'nın sonlarında olabilir ya da daha sonra da olabilir. Buna *Theorika* deniyordu. Fakir olanlar için sadaka şeklinde yozlaşmış bir çeşit sosyal yardım fonu idi ve Atinalıların yılda iki kez düzenlenen büyük tiyatro festivallerine gitmek için ödemeleri gereken ücret bedeli ödeniyordu ve ismi de buradan geliyor. Çok fazla bir para değildi ama genel olarak Atina'nın yoksulluğu düşünülürken, her miktarda fon, kritik zamanlarda çok önemli olabiliyordu, özellikle milli savunma konusunda.

Ama bu konuda çok fazla tartışma vardı; bir çeşit demokratik parti, temel sosyal haklardan yoksun olanların ya da buna benzer kişilerin partisi, her zaman herkesin bu *theorikadan* elini çekmesini ve bunun yalnızca sosyal yardım devleti için kullanılması gerektiği konusunda ısrar ediyordu, — böyle bir terim kullanmaya çekiniyorum, çünkü o zamanlarda böyle bir şey yoktu. Sadece yoksulluğun giderilmesinde kullanılan milli gelirin yalnızca o kısmına dokunmak istemiyorlardı. Ama devlet işgal altında olursa, devlete karşı bir tehdit olursa, savaşa girmek durumunda kalacaklardı, bu nedenle bazı politikacılar için bunu yapmak için para lazımdı, ve diyelim ki, bu gerektiğinde *theorikadan* aldık diyelim ve onunla ilgili bir anlaşmazlık çıkacaktı. 5. yüzyıldaki Atina İmparatorluğunu hatırlıyor musunuz? Hiç paraları yoktu, hem de hiç, — ama yılda yaklaşık 1000 talent imparatorluktan gelir geldiği için genel olarak bu para sorunu ile başa çıkabiliyorlardı.

Bu doğru değildi. Bu nedenle, Atinalılar bir sefer düzenlemek istediklerinde, doğrudan bir savaş vergisi koyuyorlardı. Buna da *eisphora* deniyordu. Peloponessos Savaşı sırasında iki ya da üç kez bunu uyguladılar. Bildiğimiz kadarıyla, ondan önce hiç uygulamamışlardı. Yunan dünyası için doğrudan vergilendirmenin nasıl doğal olmadığını vurguladık, ama yaptıkları da bu idi. Gerekli olduğunu düşündükleri bir kara ya da deniz sefer yapacakları zaman bu *eisphorayı* ödemek zorundaydılar. Aslında, 5. yüzyıldaki bireysel Yunanlıların kendileri için belirlenen *eisphora* payını bireysel olarak ödedikleri doğrudur, ancak artık bunu yapabilecek çok az kişi kalmıştı ve bu yükü paylaşacak, *symmoría* olarak adlandırdıkları vergi mükellefi gruplar oluşturdular. Bu bana, Atina'nın bir zengin sınıftan daha derinlere indiğini düşündürüyor. Sanıyorum eskiye göre daha fazla kişi vergi ödüyordu.

5. yüzyılda, yalnızca çok zenginler vergi öderdi. Sanıyorum zenginler azalınca, o kadar zengin olmayanlar da bir şeyler ödemek zorunda kaldılar. Atinalılarda gördüğümüz başka bir şey de, savaşmak zorunda oldukları, bu seferlerde düzenli olarak paralı askerleri kullanmalarıydı. Philippos'un kullandığı Makedoniyalı paralı askerler gibisini kast etmiyorum. Yunanistan'da

herhangi bir yerden gelen bir grup paralı askerinin tutulmasından söz ediyorum. Bu Atinalılar sefere gitmek konusunda isteksiz oldukları için yapıyordu. Bence hiçbir şey Atinalıların 5. yüzyılda, tüm bölgede egemenlik kurdukları zamanki davranışlarından bu kadar farklı olamazdı. 457 yılında her tarafa yayıldıklarında, savaşta bir kabileden ölen kişilerden söz eden bir belgeyi anımsarsınız. Bundan gurur duyuyorlardı ve böyle bir şey yapmaya istekli olan askerler hiç eksik olmuyordu. Meclis oylamaya sundu ve halk kazandı. Artık değil.

Atinalılar bu tür faaliyetlere girişmek konusunda istekli değildi. Bu konudaki şikayetlere ilişkin temel kaynağımız, çoğu zaman Atinalılara Philippos tehditi konusunda yalvararak, çok geç olmadan önlem alınmasını söyleyen Demosthenes'tir. Onlardan tekrar tekrar yapmalarını istediği şey, öncelikle seferi desteklemek için gereken parayı oylamaya sunmaları, sonra da paralı asker tutmayı, kendilerinin savaşması idi. Bu tartışmaları genelde kazanamadı. Atina'da bu dönem boyunca, bizim deyimimizle, 'şahinler ve güvercinler' diye adlandırabileceğimiz, bir tarafta bu nedenlerle savaşmaya hazır kişiler, ve diğer tarafta da bu konuda isteksiz olan kişiler vardı. Bunu en çok istemeyen kişiler üst sınıf mensuplarıydı ve doğallıkla bunu istememelerindeki neden, savaşın vergi anlamına gelmesi ve bu vergileri kendilerinin ödeyecek olmasıydı.

Bunun üzerinde çok fazla durmak istemiyorum, ama Philippos kendi yönetimi altında olan her yerde, kurabilirse, oligarşik hükümetler kuruyordu. Demokrasiyle ilgilenmiyordu ve demokrasi yanlısı değildi. Atina'da demokrasi yerine bir oligarşinin kurulabileceğine dair umutlarını hiç kaybetmeyen bazı Atinalılar vardı. Bunlar güvercinler ya da daha fazlası olabilirdi. Yani, Philippos'un Atina'da yaptığı şeyi başka devletlerde de yaptığının dair çok belirgin bir gösterge var. Bazı önemli Atinalılara, kendi sebebini desteklemeleri için rüşvet vermiş ve bu işi en kolay yapabileceği insanlar onun yaklaşımına katılan ve tartışmada onun tarafını tutan kişilerdi. Yani, her zaman olduğu gibi gerçek bir fikir ayrılığı vardı.

Çok dikkat etmeliyiz. Son yıllarda gördüğümüz şey bu. Toplumda bazı insanlar gördükleri büyük tehlikeye karşı hazırlıklı olunması ve göğüs gerilmesi gerektiğini savunurken, bazıları bunun abartıldığını, çok karamsar bir görüş olduğunu ve böyle büyük bir tehlikenin var olmadığını, veya da en iyi şekilde müzakereyle ve konuşarak çözülebileceğini düşünüyorlardı. Savaş olmasında ne olursa olsun. Atina'daki durum böyleydi. Eğer düşmanca davranırsanız, eğer şahin hareketinin bir üyesiyseniz, rakiplerinizin kendilerini tehlikenin derecesi konusunda kandırdıklarını ve Philippos'un çok özel bir tehlike olduğunu söyleyebilirsiniz. Eğer bir güvercinseniz, rakiplerinizi panik yaratmakla, aşırı derecede korkmakla ve daha kötüsüyle suçlayabilirsiniz. Doğal olarak, her iki taraf da, insanların her zaman yaptığı gibi, karakterlerine ve buna benzer şeylere ilişkin olarak birbirlerini çok daha kötü şeylerle suçluyordu.

Atina'da iş yaptığı sürenin çoğunda en baskın şahin olarak ortaya çıkacak olan Demosthenes'in ilk açıklaması 351 yılında, 1. *Philippik* olarak adlandırdığımız konuşmadır. Philippos'a saldıran ve Atinalıları Philippos'un yarattığı tehlikeye karşı uyararak birçok konuşma yapmıştır. Bugüne kadar, İngiltere'de bir kişiye ya da bir ulusa karşı ağır eleştiri yapmak anlamına gelen *philippic* kelimesi de buradan gelir. Atinalıları, Philippos'u durdurmak kolayken bunu yapmak konusundaki saksaklamaları yüzünden onu büyük adama dönüştürerek karşılaştıkları büyük tehlikeyi kendilerinin yaratmış oldukları ile suçlamıştı. Ona göre, Kuzey Ege'ye bir donanma, büyük bir donanma, göndermeleri ve Philippos'un

yayılmalarını önlemeleri ve Philippos dönemini sona erdirmeleri gerekiyordu. Onları sıkıştırıp duruyordu, ve bunu tekrar tekrar yapacaktı. “Paralı asker tutmayın, orduya katılın, savaş vergisini oylamaya sunun ve ödemesi gerekenler ödesin.” Tartışmayı kaybetti.

Atinalılar önerdiklerini dinleyip harekete geçmediler. Az sonra da Philippos, Olynthos’a saldırdı. Anımsayacak olursanız Olynthos, Khalkidiki Yarımadasında önemli bir devlettir ve Spartalılar oraya kendi birliklerini kuran Olynthosluları yenmeye gittikleri zaman bu yüzyılın başlarında oldukça önemli konumdaydı. Hala daha kepenk kapatmış sayılmazlardı. Bu nedenle, Philippos onları elde etmeye çalıştı. Demosthenes yine Atinalılardan olaya katılarak Philippos’un Olynthos’u, bir Khalkidiki devletini almasını, Ege Denizinin egemenliğini ele geçirmesini engellemelerini ve Atinalıların çıkarlarına karşı gelecek her türlü tehlikeye karşı durmaları için ısrar etti. Yine kaybetti. Daha önce söz ettiğim gibi, Olynthia ile ilgili aynı türden üç konuşma yaptı, ancak Atinalılar dinlemediler.

348 yılında, Olynthos düştü. Bu şehir ve bölgedeki diğer şehirler yok edildi. Hatırlarsanız, Peloponessos Savaşı’nda bunun örnekleri görülmüş olsa da, bu Yunanların yenilgiye uğramış devletlere karşı normal davranış şekilleri değildi. Ayrıca Philippos’un sürdürdüğü savaş, çok ama çok sert idi. Şehirleri fiziksel olarak yok etti ve nüfusun geri kalanını köle yaptı. Bu bir mesajdı. Sadece acımasız biri olduğunu sanmıyorum, her ne kadar öyle olmuş olduğunu düşünsem de, bunun örnek olması amacı da vardı. Bu, Philippos bir şey söylediğinde ‘yapın’ demektir, ‘yapın çünkü eğer yapmazsanız, size ezer geçer ve şehrinize ve size de bunlar olur.’ Bu, eski bir tekniktir. Asurluların, ellerinden geldiğince kasten zalim ve merhametsiz davranmaları İncil’de anlatılan dönemlerde kullandıkları yoldu. Böylece diğer devletlerin gelecekte uygun bir şekilde davranmalarını sağlamak için ne kadar merhametsiz ve zalim olabileceklerini gösteriyorlardı.

Hitler, İkinci Dünya Savaşı’nın başlarında Rotterdam’a havadan saldırarak şehri yok ettiğinde, tamamen askeri olmayan bu taktiklerden bazılarını kullanmıştı. Açıkça kendisine direnmek isteyen herkesi korkutmayı amaçlamıştı. Bu nedenle, Philippos de böyle yaptı. Son olarak, şu ve bu şekillerde savaştıktan sonra, Atinalılar ve bir grup diğer Yunanlar, Philippos Philokrates Barışı olarak adlandırılan barışı yaptı. Philokrates, Atina delegelerinden biri idi. Atinalılar arasında bu barışı istemeyen pek kimse yoktu. Hatta normalde böyle bir şeye karşı çıkacak Demosthenes bile bunun yapılması gerektiğini düşünmüştü. Sanıyorum bu güç dağılımının gerçeklerini ve aynı zamanda Atinalıların bundan fazlasını yapmak istediklerini yansıtır. Böylece Atinalıların, Philippos ile yaptıkları bu savunma anlaşması dönemine Philokrates Barışı denir.

6. Bölüm: Artan Philippos Tehdidi ve Atina’nın Cevabı

Demosthenes ve bazı diğer kişiler için, başka bir gelişme, panik tuşuna bastığında durum bu idi. Kutsal Savaş. Başka bir Kutsal Savaş sürmekte idi. Bu sefer, gücün rahiplerde kalmasını isteyenler Philippos’i Kutsal Savaşta Yunan kuvvetlerinin başına geçmesi için davet ettiler. Bu çok önemli. İlk olarak, bu durumda Makedonlular kelimenin gerçek anlamıyla, Yunan olarak tanınmış oluyordu. Yunanların bunu yapmaları Philippos için temel bir doyum, diğer Makedonluların gözlerinde de olağanüstü bir zafer idi. Sadece Helen olarak kabul edilmiyorlar, aynı zamanda Yunanlıların tapınma merkezi, Apollon Kehanet Merkezini

kurtarmaları isteniyordu kendilerinden. Bu nedenle, ordusunu aldı ve Phokidalılara doğru ilerledi, Phokida ordusunu havaya uçurdu ve kendisinden ne isteniyorsa yaptı. Bu süreçte, her şey sona erdiğinde, Makedonia ve Kral Philippos'un, Delphi Kehanet Merkezini yöneten kurulda yalnızca tek bir oyu olmayacağına karar verdi. Bundan size bu dönemin başlarında bahsetmiş olabilirim, Amphiktionik Meclisi, Delphi'nin etrafında yaşayanlardan oluşan meclisti. Bu kurulda iki oyu oldu ve kendisini Pythia Oyunlarının başkanı yaptı, – bu *panhellen* festivalleri anımsarsınız.

Dört büyük *panhellen* festival yapılıyordu: Olympia, Nemea, Korinthos Isthmos ve sonuncusu da Pythia oyunları olarak adlandırılan Delphi'de yapılan festival. Burada Makedonia'dan gelen bu barbar yalnızca kurulda üyesi değil aynı zamanda kurul başkanı idi ve bütün Yunanlılar Pythia Oyunları için toplandığında şeref mevkiinde idi. Bunun Yunan dünyasında pek çok kişi üzerinde çok korkutucu etkisi olmalıydı. Eğer birisi direnecekse, bunun Atina olması gerektiği giderek belirleniyordu. Atinalılar endişeliydi; en azından olayların gidişini kabul etmeye kararlı olmayanlar endişeliydi. Philippos Atinalılarla olan ilişkilerinde çok dikkatli davranıyordu, bunun için de çok önemli bir nedeni vardı. Yunan dünyasında kimsenin sahip olmadığı özel stratejik avantajlara sahiptiler. Philippos'un da bunlarla ilgili kolay bir çözümü yoktu.

Atina surlarla çevrili bir şehirdi ve bu surları koruyabileceğini kanıtlamıştı. Yunan tarihinde bu noktaya kadar kimsenin surlarla çevrili bir şehri zorla ele geçirme becerisi göstermediğine dikkatinizi çekmek istiyorum. Surlarla çevrili bir şehri ele geçirmenin tek yolu, onu kuşatmak ve aç bırakmaktır. Ama Atinalıların donanması ve surları olduğunu hatırlıyorsunuz, dolayısıyla aç kalmazlar. Bu nedenle, şehri gerçekten almak istiyorsanız, Atina'yı almak gerçekten de çok zor bir işti. Atinalıların donanmaları vardı ve bu donanma diğer devletlerin yapamayacağı şekilde onların size zarar vermesini sağlıyordu. Bu nedenlerle Philippos Atinalılara düşüncesizce saldırmamış ancak bir şekilde Atina'nın çevresinde dolanarak kendi yöntemini denemiştir.

Daha önce tersini yapmış olsa da, her zamanki yöntemini kullanarak, yumuşak sözlerle, Atinalıların ilgilendiği bölgeler için saldırgan bir amacının olmadığını belirtti. Aynı zamanda, Atina politikalarını etkileyerek, Atinalı politikacılara kendi tarafına geçmeleri için rüşvet vererek ve savaş yanlısı insanların kendi yöntemlerini uygulamalarını güçleştirmek için elinden ne geliyorsa yaptı. Demosthenes, o aşamadan itibaren kararını vermişti ve tüm enerjisini ve zamanını Philippos'a karşı, Atina'nın desteğini toplamak ve aslında Philippos'a direnmek, onunla savaşmak ve onu yenmek için Atina dışında bir devletler koalisyonu kurmak için harcıyordu. Aslında, daha önceki zamanlara göre daha başarılıydı, çünkü Philippos tehlikesi açıkça daha büyüktü ve daha fazla Atinalı durumu bu şekilde görebiliyordu. Bir araya getirdiği birlikte Euboia, Megara, Akhaia, Akarnania, Lucas, Phokidas ve son olarak Thebai bulunuyordu.

Bu oldukça iyi bir hileydi. Phokidas ve Thebai geleneksel düşmandılar, ama her ikisi de bu birlikte yer alıyordu ve bu size bu devletlerin, özellikle de orta Yunanistan'da bulunan devletlerin, Philippos'un Thesalia'ya doğru giderken bulunduğu yere en yakın olanların, Philippos'u kendilerine büyük bir tehlike olarak görmeye başladıklarını ve bir anti-Philippos koalisyonuna katıldıklarını gösteriyor. Onların üstüne hemen doğrudan gitmedi; Ege Denizinin kuzey kıyılarında savaştı. Doğuya doğru ilerledi, – bu çok zekice bir hareketti,

Yunanların Khersonessos dedikleri, bizim Gelibolu Yarımadası olarak adlandırdığımız yere doğru, Hellespont'a (Çanakkale Boğazi'ne) doğru geldi. Philippos buranın denetimini ele geçirmek istiyordu çünkü Hellespont'u ele geçirebilirse, ticareti kesebilirdi ve Atinalıları teslim olmaya zorlayabilirdi ve bu başkalarına da zarar verirdi. Ama asıl hedef Atinalılar idi.

Böylece, kuvvetlerini Trakya kıyısına yönlendirip birçok şehri ele geçirdi ve gittikçe daha fazla toprak kazandı ve daha sonra da Bizans'a, modern ismiyle İstanbul'a, Boğaziçi'ne doğru giderek yukarıya çıktı ve bu şehri de ele geçirdi. Doğal olarak, Boğaziçi'nin denetleyebilirsiniz, ticareti de kesebilirsiniz. Durum Atinalılar için çok ama çok ciddiydi. Demosthenes başından beri yaptığı gibi aynı gerekçelerle 3. *Philippik* konuşmasını yaptı. Bu kez daha yoğun ve inandırıcı idi, çünkü daha fazla Atinalı bu tehlikenin nasıl ciddi bir hal aldığını anlamıştı.

Atinalıların, Perslilerden en azından sözde destek almaları küçük ama o kadar da önemli bir nokta idi. Eğer Yunanlılar bu adamla savaşırsa, Pers desteğini almaları çok yararlı olurdu. Daha sonra görüldüğü gibi, Persler, Philippos'a direnmek için önemli bir şey yapmadılar, ama, bu, Demosthenes ve onunla aynı fikirdeki Yunanlıların onu durdurmak için nasıl güçlü bir koalisyon oluşturmaya çalıştıklarını gösteriyordu. Özür dilerim. Söylediklerimi çok fazla dikkate almayın, ama sürekli İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önceki Avrupa devletlerinin davranışları aklıma geliyor, ve bu durumda Perslerin yerine oyunun dışında olan ve sürekli olarak dışında kalmaya çalışan, Amerika Birleşik Devletleri'ni koyuyorum. Bu ülkede güçlü bir izolasyon duygusu vardı ve Avrupa'daki bazı insanlar Amerika Birleşik Devletleri'ni oyuna sokmak için her şey yapılması gerektiğini söylerken, diğerleri de bunu yapmak istemiyordu.

Hiçbir şey değişmezdi, hiçbir şey Amerikalıların zamanında Hitler'e karşı aktif bir rol oynamasını sağlayamazdı, ve Antik Dönemde de Persleri bu noktada bir şey yapmak için kandırabilecek birinin olduğunu hiç sanmıyorum. Ancak, Atinalılar büyükçe bir kuvvet gönderdi ve ordu iyi bir iş çıkararak Philippos'u işgal ettiği toprakların bazılarında çıkardı. Bunun ilginç bir durum olduğunu düşünüyorum. Atinalılar daha önce bir koalisyon oluştursalardı ve ellerinden gelenin en iyisini yapsalardı, Philippos'u yenilgiye uğratırlardı mıydı, belli değil. Burada hepimizin bir oldubittinin kurbanı olacağımız korkunç tehlike var, olan şey olmak zorundaydı, başka bir şekilde olamazdı. Hayır, bunun doğru olduğunu sanmıyorum. Hayatlarımızı bu doğruymuş gibi yaşamıyoruz ve geçmişe baktığımızda bunun doğru olduğunu düşünmemize izin vermemeliyiz.

Atinalıların, o anda, Philippos'a karşı bu büyük başarıyı yakalayabilecek duruma gelmeleri bunun asla umutsuz bir hedef olmadığına ilişkin bir kanıttır. Bir kez daha, Delphi için Kutsal Savaş çıkmıştı. Bu kez başkanı Philippos olan Amphiktionik Birlik bir kez daha Philippos'u Kutsal Savaş ordusunun başına geçmeye davet etti. Kutsal Savaş, Amphisa denilen ve Delphi'ye yakın bir kasabaya karşı ilan edilmişti ve bu da Philippos'un bu kasabaya kullanacağı kuvvetti. Philippos, Thesalia'dan aşağılara doğru indi ve Delphi'den çok uzakta olmayan ve bir tarafta Elateia ve diğer tarafta da Thermopylai olarak adlandırılan bir yere geldi. Bunlar Orta Yunanistan'a ulaştıran damarlardı. Bu yerlerden geçtiğinde, Boiotia'nın hemen yanına gelirdin, Atina'dan birkaç gün uzaklıkta ve çok büyük bir zarar verebileceğin bir yerin ortasında olurdun.

7. Bölüm: Demosthenes'in Duruşu ve Khaironeias Savaşı

Atinalılar haber aldıklarında, panik ortamı doğdu. Demosthenes öyküyü anlatır. Demosthenes için içinde, çağdaş olduğu için iyi bir tanıktı. İyi ama, aynı nedenle ona biraz da şüpheyle yaklaşmak gerekiyor. Belirli bir görüşü olan biriydi, siyasette oldukça aktifti, her şeye ilişkin kesin düşünceleri vardı ve ünü yaptığı şeylere nasıl baktığınıza bağlı. Bu nedenle, bizim bunları onun bakış açısından anlattığımızı anlamamız gerek. Bu Winston Churchill'in çok büyük bir rol oynadığı İkinci Dünya Savaşına katılmasına ilişkin anlattığı hikâyelere benziyor. İlkinde bile ama daha çok ikincisinde, yalan söylediğinden değil, ya da yanılttığından değil, bu hikâyeleri okuduğunuzda, Winston Churchill'in bakış açısından okuyorsunuz. Bu nedenle uyanık olmanız gerek. Churchill hakkında harika bir hikâye var, görünüşe göre de doğru. Churchill'in Birinci Dünya Savaşı hakkındaki kitabı çıktığında, — adını unuttum şimdi; diyelim ki “Büyük Savaş”, değildi ama. Churchill'i hiç sevmeyen bir önceki başbakan, Arthur Balfour şöyle demiş, “Winston'un kendisi hakkında başka bir kitap çıkardığını ve isminin de Büyük Savaş olduğunu görüyorum.”

Demosthenes'in düşmanları da bazı konuşmalarında söyledikleri hakkında aynı şeyleri söyleyebilirler. Ama kariyerinin daha sonraki zamanlarında, kendisi ve ezeli rakibi arasında büyük bir savaş çıktığında, Demosthenes'in arkadaşları meclisten ona bir taç verilmesini oylamaya sunmayı talep etmişti. Bu taç altından değil de yapraklardan oluşuyordu ve onun Atina için yaptıkları için bir şeref anlamına geliyordu. Rakipleri, Demosthenes'in Atina için yaptığı şeye karşılık olarak, kendisinin Akropolis'ten aşağı atılması gerektiğini düşünüyorlardı. Ortada, iki tarafını da bildiğimiz büyük bir tartışma dönüyordu. Bu tartışmada Atina için yaptığı şeyleri açıklıyor ve neden ona teşekkür edilmesi gerektiğini söylüyordu ve bu noktaya dikkat çekiyor. Atina'ya gelen ve Philippos'un Elateia'da olduğuna ilişkin haberden söz ediyordu ve hepimiz ilk iş sabah oradaydık ve her yer doluydu.

Herkesin salına salına geç geldiği ve kimsenin acele etmediği bir yer olan Atina meclisinde işlerin nasıl yürüdüğüne ilişkin size Aristophanes'ten bir metin okumuştum, anımsarsınız, ve şimdi de her yerin doluydu diyor. “O günkü *prynateis*, senato toplantısının başkanı, kim söz almak ister diye sorduğunda, kimse, hiç kimse el kaldırmamıştı. Daha sonra ben ayağa kalktım ve size önerilerimi v.s. sundum. Ama sanıyorum temelde bu durumda çok büyük bir korku olduğundan ve kimsenim ne yapacağını bilmediğinden kuşku duyamayız.” Demosthenes bunun üzerine direnmek için hangi önlemlerin alınması gerektiğini anlattı. Bunlardan biri, yapabildiği bir şeydi, gerekli olan kuvvetleri desteklemek *theorikayı* kullanmaktı. İkincisi de, diplomatik bir bakış açısından oldukça başarılı görünen bir şey yapmak, yani Thebai ile anlaşma yapmaktı.

370'li yılların son dönemlerinden başlayarak, Atinalılar Thebaililerle müttefik olmamış, Thebai Sparta ile anlaşma yapması alarına geçirmişti. Geç 340 ve erken 330larda, Thebaililer ve Boitialılarla Philippos'a karşı kuşkusuz en güçlü kara kuvvetini meydana getirmek için anlaşma yaptı. Sonunda, 338 yılında, Boiotia'nın batısında Khaironeia Savaşı patlak verdi ve Philippos'un zaferiyle sonuçlandı. Ama kolay kazanılmış bir zafer değildi. Durum başa baştı. Ona ilişkin yaptığımız açıklamalar, Spartalılar orda olmasa bile, Philippos'un orduları zirvelerinde olsalar bile anlatılanlar, Yunanlıların da savaşı kazanma şansı olduğunu doğruluyor. Bu çok önemli bir nokta, fakat kazanamadılar. Philippos kazandı ve bu da Yunan

özgürlüğünün sonu oldu. Ondan sonra, dış politika açısından devletlerin hepsi Philippos'a boyun eğmek zorunda kaldı.

Bir çok durumda, aslında onların iç özerkliklerine karıştı. Yunan dünyasında, Khalkis ve Euboia, Korinthos ve batıda Ambrakia Dağı olmak üzere önemli yerlerde garnizonlar kurdu ve bunlara 'Yunanistan prangaları' adı verildi. Gücünü göstermek ve Yunanistan'ı denetim altında tutmak için memleketi büyük bir zincire bağlamış gibiydi. Atinalılar konfederasyondan, kendi konfederasyonundan kovuldu ve Philippos ile anlaşma yapmaya zorlandılar. 336 yılında, başkanı kendisi olan Korinthos Birliğini kurdu. Bu saldırı ve savunma anlaşması idi. Başkomutanı Philippos idi ve herkese ne yapacağını söyleyebilirdi, ve onlar da yapmak zorundaydılar. Bu da tam anlamıyla Yunan özgürlüğünün sonu anlamına geliyordu. Aynı yıl, Philippos suikasta kurban gitti ve elinde tuttuğu güç ile yapacağını hiçbir zaman gösteremedi.

Philippos, Persleri fethetmeyi düşündü ise de bu iş, o zamanlar 18 yaşında olan küçük oğlu Aleksandros'a kaldı. Burada, bu olaylarla ilgili tarihin yaptığı ilginç yargılamaya geliyoruz. Özellikle de en ilginç kişinin Demosthenes olduğunu düşünüyorum; sorunlara ilişkin yapılan derleme bölümünde de okuyabileceğiniz gibi, 19. yüzyıl Alman tarihçisi Droysen ve genel olarak o dönemdeki Alman tarihçiler bu yargıya ilişkin hiçbir şüphe duymuyorlardı. Bu Demosthenes hakkında oldukça olumsuz bir yargıydı. Her şeyin ötesinde, Atina neydi? Droysen'e göre, '*ein advokaten republic*'ti, bu vurulabilecek en kötü darbeydi, bir avukatlar cumhuriyeti... Demosthenes'in korumaya çalıştığı şey küçük bağımsız devletler dünyası anlamına gelen '*kleine Städte*'ti, Droysen'e ve milliyetçi dostlarına göre aşağılayıcı terimdi. Yazısının tarihini unuttum ama, ya Bismark birleşmeyi gerçekleştirmiş, ya da milliyetçiler küçük devletlerin büyük bir Alman imparatorluğu oluşturmak için bir araya getirilmesini talep eden şeyler yazmışlardı ve Droysen'in savunduğu da bu idi.

Droysen geleceğin Philippos ile olduğunu söylemişti. Demosthenes zamanı gelmiş de geçmiş olan şeyleri korumaya çalışan bir gericiydi. Yapılması gereken şey, eski Akdeniz'in bir araya getirilmesi idi ve bu, bu yönde atılmış bir adımdı. Eski Akdeniz'in bir araya getirilmesi neden gerekliydi ki? En sonunda Philippos ve Makedon tarafından değil de Romalılar tarafından gerçekleştirildi çünkü bütün bunlar o olmadan Hıristiyanlığın olmayacağı büyük bir planın parçasıydı. Hıristiyanlık dünyaya gelip ve Avrupa'da egemenlik sağlayabilirdi çünkü Makedonia ve Romalılar sadece tek bir dünya yaratmıştı ve Demosthenes dar görüşlü önemsiz düşünceleri ile bunun gerçekleşmesinin önüne geçiyordu.

Evet, Demosthenes hakkında bazı hayran olunacak şeyler de vardı, ancak tutumu ve politikası umutsuz olması nedeniyle Don Kişotvari idi. Droysen'in aslında ne dediğinden anladığım şu; kaybetti demek ki yanlış yaptı. Kazananlar her zaman haklıdır, yoksa kazanmazlardı. Artık, bunu farklı bir açıdan değerlendirebiliriz. Farklı bir durum düşünürsek, üzerinde başından beri düşünüyorum ve size söylüyorum, o da tarihçiler tarafından zamanının Demosthenes'i olarak adlandırılan Winston Churchill'e bir bakmamız. Hitler'den gelen tehdide dikkat çeken ve destek arayan ve bıçak İngilizlerin boğazına dayanıncaya kadar aptal muamelesi gören ve yalnızca o zaman ve büyük bir isteksizle İngilizler tarafından başa geçirilmiş bir adam...

Şimdi, onun deneyimlerine ve yaptığı şeye bakarsak, bana göre, aydınlatıcı bir şey olduğunu görürüz. Kahramanca zafer ile felaket arasındaki fark çok ince olabilir. Ülkesinin ve

müttefiklerinin kaderlerinin düşük bir noktasında görev alan Churchill, ünlü bir konuşma yapmıştı ve buldukları konuma karşın, meydan okuyan bir konuşma yaptı; “Tamamen inanıyorum ki, herkes görevini yaparsa, hiçbir şey ihmal edilmezse ve şu anda yapıldığı gibi en iyi düzenlemeler gerçekleştirilirse, ada toprağımızı koruyabileceğimizi bir kez daha kanıtlanır. Savaş fırtınasını dindirmek ve zulüm tehdidinden kurtulmak için, yıllar bile olsa, gerekirse tek başımıza, sonuna kadar gideriz. Fransa’da savaşıyoruz, denizlerde, okyanuslarda savaşıyoruz, büyüyen güven ve gücümüz ile havada savaşıyoruz ve adamızı ne pahasına olursa olsun koruruz. Kumsallarda savaşıyoruz, karada savaşıyoruz, tarlalarda, sokaklarda savaşıyoruz, tepelerde savaşıyoruz ama yine de asla teslim olmayız,” demişti.

Yine de İngiltere bu savaşı kaybetmekten ve Nazi Almanyası’nın işgal dehşetinden kıl payı kurtuldu. Aslında, Hitler ve Goering, uçaklarını şehirleri bombalamak ve sivilleri korkutmak için kullanmayıp Büyük Britanya Savaşı başında yaptıkları gibi RAF’nın iniş pistlerini bombalamaya devam etseydi, Almanya Büyük Britanya Savaşını kazanabilir ve başarılarını kaçınılmaz kılacak hava denetimini elinde tutabilirdi. Şimdi olayların böyle geliştiğini düşünelim; Churchill’in ‘bulldog’ kararlığı, Fransa’nın düşüşünden sonra göreceli olarak cömert bir barış teklifini reddetmesi, geçmişe bakıldığında bu insanları inatçılığı ile kötü duruma sürüklemiş gibi görülürdü. Tarihte, gösterişli bir enayi ya da cesur bir aptal olarak muamele görürdü.

Ancak Churchill ve Demosthenes gibi adamlar özgürlüğü sevenlerin, destek çok az bile olsa, zafer olanaksız gibi görünse de, her şeye rağmen, özgürlük için savaşması gerektiğini bilir. Sonuca rağmen, bana göre Khaironeia’da bulunan Atina’nın ve Yunan müttefiklerinin durumu, Churchill’in başka bir bağlamda kullandığı sözlerle ifade edilir, “Onların en iyi oldukları zaman.” Çok teşekkürler.

[metin sonu]